

УРАЖЕННЯ ПРІСНОВОДНИХ МОЛЮСКІВ ЗБУДНИКАМИ ТРЕМАТОДОЗІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРЩИНИ

Фещенко Д. В.

к. в. н., доцент,

Дем'янчук О. Л.

студентка,

Житомирський національний агроєкологічний університет, м. Житомир

Актуальність проблеми. Прісноводні молюски – це природні мешканці великих і малих водойм України, які часто виконують роль проміжних хазяїв личинок трематод: *Fasciola hepatica*, *F. gigantica*, *Paramphistomum ichikawai*, *P. cervi*, *Liorchis scotiae* та ін. [2, 6, 7].

Поширення трематодозів великої і дрібної рогатої худоби на конкретній території обмежується наявністю специфічних живителів. Отже, обґрунтування заходів боротьби з трематодозами жуйних тварин неможливе без знань про ураження прісноводних молюсків личинками гельмінтів.

Матеріали і методи досліджень. Для виявлення прісноводних молюсків ми вивчали береги та вологі ділянки пасовищ в біотопах річки Случ і притоків р. Тетерів (р. Крошенка та Коденка). Кожен біотоп вивчався з позиції доступності для худоби. Збір молюсків проводили ручним способом за методикою В. І. Здуна [5] протягом теплого сезону 2011–2013 рр. За період дослідження було зібрано 66 молюсків і проведений розтин 36 екземплярів.

Визначення виду молюсків проводили за зовнішніми конхологічними ознаками [3]. Для виявлення личинок трематод проводили розтин молюсків методом руйнування мушлі [5].

Відбір проб фекалій (n=116) від великої та дрібної рогатої худоби здійснювали на базі фермерських і приватних господарств Житомирського району. Фекалії досліджували методом послідовних промивань.

Результати досліджень. Власним копрологічним дослідженням корів і кіз на території Житомирського району Житомирської області (2012 р.) було встановлено масштаби поширеності трематодозів жуйних тварин. Згідно отриманих даних, фасціолами були інвазовані 10,8 корів та 3,6 % кіз, парамфістомами – 1,8 і 1,2 % тварин відповідно.

Таким чином, можемо стверджувати, що трематодози великої та дрібної рогатої худоби нерідкісні на території Житомирщини, а отже, існує нагальна потреба у розробці й застосуванні швидких і ефективних заходів боротьби з указаними збудниками інвазійних захворювань.

Із біотопів р. Случ і притоків р. Тетерів було зібрано та ідентифіковано 6 видів прісноводних молюсків: ставковик звичайний (*Lymnaea stagnalis*); ставковик малий (*Lymnaea truncatula*); катушка рогова (*Planorbis corneus*); катушка облямована (*Planorbis planorbis*); лужанка болотяна (*Viviparus contectus*) і затворка (*Valvata piscinalis*).

Домінуючими видами є великий звичайний ставковик та катушка рогова зі щільністю заселення весною 4–9 екз/м², влітку 14–20 екз/м², восени 1–3 екз/м². Інші види траплялися поодинокі – 1–3 екз/м². Молюски заселяють переважно прибережні зони та заплави річок.

Проміжними хазяями трематод тварин можуть бути:

– *L. truncatula* для *Fasciola hepatica*, що спричиняє фасціольоз великої рогатої худоби, свиней, овець, кіз;

– *L. stagnalis*, *L. truncatula* та *Planorbis corneus* для збудників парамфістоматозів (род. *Paramphistomidae*) жуйних.

Проводили паразитологічний розтин і компресорне дослідження тих молюсків, які могли бути проміжними хазяями трематод корів та кіз. Всього досліджено 24 екземплярів молюсків виду *L. truncatula*, 8 – *L. stagnalis*, 4 – *P. corneus* (табл. 1).

Таблиця 1

Паразитологічне дослідження молюсків із біотопів р. Случ і притоків р. Тетерів

Вид молюсків	К-ть досліджених екз.	Виявлені личинки <i>F. hepatica</i> , шт./молюск	Екстенсивність інвазії, %
<i>L. truncatula</i>	24	2	8,3
<i>L. stagnalis</i>	8	≥ 100	25
<i>P. corneus</i>	4	–	0

При компресорному дослідженні партеногенетичні стадії розвитку фасціол були виявлені у двох моллюсків *L. truncatula* (8,3 %) і двох – *L. stagnalis* (25 %). Одержані дані підтверджуються дослідженнями Житової О. П. (2003), яка вказувала, що на території Житомирщини 12,5 % *L. truncatula* уражені личинковими стадіями *F. hepatica* [4].

У літературних джерелах наведені дані, що влітку популяція моллюсків у водоймах знижується. Адже сублетальною для безхребетних є температура води понад 27 °С, залежно від виду моллюска [1].

Зважаючи на вищезазначене, ми рекомендуємо не випасати худобу на заплавах територіях малих річок Житомирщини, особливо у помірно-теплий період року. Зазвичай у травні–червні популяція моллюсків у водоймах р. Тетерів і Случ досягає своєї максимальної щільності й становить значну паразитарну небезпеку. Тому на ці місяці потрібно вилучати заплавні вигули з використання, про що необхідно проводити роз'яснювальну роботу з власниками худоби. Також потрібно вчасно проводити профілактичну дегельмінтизацію великої та дрібної рогатої худоби.

Висновок. Гідрологічні умови р. Случ і притоків р. Тетерів є сприятливими для життєдіяльності, принаймні, 6 видів прісноводних моллюсків, 3 з яких (*Lymnaea stagnalis*, *L. truncatula*, *Planorbis corneus*) є проміжними хазяями трематод жуйних тварин.

В перспективу подальших досліджень входить продовження вивчення малакофауни малих річок Житомирщини у сезонному аспекті та паразитологічне обстеження зібраних екземплярів.

Література

1. Афанасьев С. А. Влияние повышенных температур воды на элиминацию разноразмерной *Dreissenia* / С. А. Афанасьев, А. В. Шатохина // Мат. VI Всесоюз. совещ. «Вид и его продуктивность в ареале». – Минск, 1993. – С. 115.
2. Дахно І. С. Гельмінтологічні дослідження в системі екологічних заходів профілактики паразитозів-зоонозів / Дахно І. С., Дахно Г. П., Бородай А. Б., Шкурка К. П. [та ін.] // Вісник Сумського НАУ. – Суми, 2005. – № 1–2 (13–14). – С. 152–158.
3. Жадин В. И. Наши пресноводные моллюски / В. И. Жадин. – Муром: Изд. Окской биол. станции, 1926. – 131 с.
4. Житова О. П. *Fasciola hepatica* L. (TREMATODA: FASCIOLIDAE) у проміжних та остаточних хазяїв в умовах радіоактивно забрудненої місцевості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 03.00.08 “Зоологія” / О. П. Житова – К., 2003. – 20 с.

5. Здун В. І. Личинки трематод в прісноводних молюсках України. – К.: АН УРСР, 1961. – 141 с.

6. Паразитология и инвазионные болезни животных / М. Ш. Акбаев, А. А. Водянов, Н. Е. Косминков и др. [под ред. М.Ш. Акбаева]. – М.: Колос, 2000. – 743 с.

7. Стадниченко А. П. Прудовикообразные (пузырчиковые, витушковые, катушковые) / А. П. Стадниченко. – К.: Наук. думка, 1990. – 292 с. (Фауна Украины; Т. 29, Вып. 4).